

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Vaarala, Heidi; Riuttanen, Sanna

Title: Kielenoppiminen on kaikkien oikeus

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Kieliverkosto ja kirjoittaja

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Vaarala, H., & Riuttanen, S. (2021). Kielenoppiminen on kaikkien oikeus. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 12(6). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2021/kielenoppiminen-on-kaikkien-oikeus>

Kielenoppiminen on kaikkien oikeus

Julkaistu: 1. joulukuuta 2021 | Kirjoittaneet: Heidi Vaarala ja Sanna Riuttanen

Marraskuu oli tavalliseen tapaan tapahtumantäyteistä aikaa. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, AFinLA, järjesti 50-vuotisjuhlasymposiuminsa Jyväskylässä marraskuun puolivälissä. Symposiumin teema oli *Kieli, muutos ja yhteiskunta*. Tapaaminen onnistuttiin järjestämään hybridinä, joten vaikka osa esityksistä zoomattiinkin, iloinen hyörintä ja live-keskustelut kollegoiden kanssa kahvipöytien ääressä mahdollistuivat ja tuntuivat miltei eksoottisilta.

Kieliverkoston järjestämässä "Keskiössä kielivähemmistöt"-keskustelutilaisuudessa saatiin aluksi mielenkiintoisia näkökulmia vähemmistökielten ajankohtaisiin aiheisiin: Satu Pieski kertoi OKM:n rahoittamasta pilottihankkeesta, jossa saamen kieliä opetetaan peruskoulun oppilaille ja lukiolaisille etäyhteyksin saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Hankkeen aikana 2018–2021 saamen kieliä opiskelevien määrä on tuplaantunut ja on nyt noin 110 oppilasta. Viittomakieliä edustanut Arttu Liikamaa toivoi omassa puheenvuorossaan kielitietoisuuden lisääntymistä myös muiden ammatinharjoittajien kuin vain kieli-ihmisten parissa. Hän viittoi yhdeksänkuukautisesta lapsestaan, joka kasvaa neljällä kielellä; suomalaisella viittomakielellä, albanialaisella viittomakielellä, suomella ja albanialla. Neuvolassa monikielisyyteen on suhtauduttu positiivisesti, mutta neuvoloiden kielitietoisuuden aste vaihtelee eri puolilla Suomea. Ilia Moshnikov toi esiin, että karjalan kielen opiskelu Itä-Suomen yliopiston avoimessa yliopistossa on saavuttanut suosiota: kuluneena syksynä 142 opiskelijaa on ilmoittautunut karjalan kielen opintojaksolle. Lainsäädäntö ei vielä tue karjalan kieltä ja siltä puuttuu kielilaki, samoin kuin romanikieleltäkin. Miranda Vuolasranta painotti tarvetta romanien kielellisten oikeuksien kehittämiseksi. Romanikielelle pitäisi laatia erillinen kielilaki, joka velvoittaa kuntia järjestämään kielen opetusta ja Yleisradiota lisäämään romaninkielistä ohjelmatuotantoa. Dušica Božović toi esiin oman äidinkielen opettajien rooliin liittyviä haasteita; opettajien kelpoisuutta ei ole vielä määrätty, työsuhteet eivät ole pysyviä ja palkkaa saadaan vähän. Oma äidinkieltään oppivien työmäärä pitäisi tunnistaa ja aineesta pitäisi saada valinnainen kieli. Dušica Božović pohti myös kiinnostavaa kysymystä siitä, miten kielten sisäiset variaatiot otetaan huomioon opetuksessa ja hämmentävätkö ne opettajia, vanhempia ja oppilaita.

Tutkija Petteri Laihosen vetämässä yhteisessä keskustelussa löydettiin monia kaikkia vähemmistökielen puhujia yhdistäviä asioita, joista mainittakoon esimerkiksi kielten näkymättömyys julkisuudessa, koulutusjärjestelmässä ja oppikirjoissa. Monikielisyys yhdistää

vähemmistökielisiä ja on heille arkinen, itsestään selvä asia. Opettajia kehoitettiin tuomaan eri kieliä entistä vahvemmin esiin opetuksessa. Vähemmistökielten edustajat toivoivat Sanna Marinin hallituksen pian julkaistavalta kielipoliittiselta ohjelmalta strategian lisäksi myös konkreettisia toimenpiteitä, jotka veisivät vähemmistökielten asemaa eteenpäin ja mahdollistaisivat kielten siirtymisen seuraaville sukupolville.

Kieliaiheisten tapahtumien sarjaa jatkoi *Kansallisen lukutaitostrategian 2030* tuoreesti kaksikielinen julkistustilaisuus, (<https://www.kirjastokaista.fi/kansallinen-lukutaitostrategia-2030-julkistamistilaisuus/>) jonka toteutus lyhyine luentoineen ja ryhmähaastatteluineen oli ja on miellyttävää seurattavaa. *Lukutaitostrategian* (<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kansallinen-lukutaitostrategia-2030>) laadintaan on osallistunut satoja ihmisiä ja siinä on otettu erinomaisella tavalla huomioon niin lausuntokierroksen tulokset kuin uusin tutkimustieto. Lukutaitostrategiassa lukutaitoa käsitellään monilukutaidon käsitteen avulla, millä tarkoitetaan taitoa lukea, ymmärtää ja tulkita sekä kirjoittaa ja tuottaa monimuotoisia tekstejä erilaisissa ympäristöissä ja erilaisin välinein. Käsitettä havainnollistetaan mainiolla kuvalla LVI-amentajan työpäivästä ja hänen erilaisista monilukutaitoympäristöistään: hän tarvitsee viemäriin kuvaustaitoa, ryhmäviestien luku- ja kirjoittamistaitoa, videokuvauksen osien nimeämistaitoa, neuvottelu- ja lukutaitoa raportin sisällöstä ja siitä, kuka raportin koostaa ja lähettää. Jäämme innolla odottamaan lukutaitostrategian jatkoksi laadittavaa kansallista lukutaito-ohjelmaa, jossa tarkennetaan vastuutahot.

Myös maahan muuttaneiden oppilaiden koulunkäyntivalmiuksia tukeva Oikeus oppia -toimenpideohjelma julkistettiin marraskuussa pidetyssä tilaisuudessa, jossa opetusministeri Li Andersson esitteli ohjelman tavoitteita, kuten koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamista. Ohjelmalla pyritään kohentamaan erityisesti vieraskielisten sekä vasta maahan tulleiden oppilaiden kielitaitoa, opiskelu- ja koulunkäyntivalmiuksia ja perustaitoja sekä sujuvoitetaan siirtymiä eri koulutusten välillä. Julkistustilaisuuden [webinaari](https://oikeusoppia.sourcehub.fi/#/page=1) (<https://oikeusoppia.sourcehub.fi/#/page=1>) on katsottavissa verkossa vuoden loppuun saakka.

Kieliverkoston tulevia tapahtumia:

1) Kieliverkoston vuoden 2022 teema on “kieli ja teknologia”.

Julkaisemme piakkoin kirjoituskutsun, jossa toivomme artikkeliehdotuksia aiheesta. Teemaan keskittynyt lehden numero ilmestyy toukokuussa, mutta myös muihin lehden numeroihin mahtuu teemaa käsitteleviä aiheita. Toivotamme lyhyet kirjoitusaihiot tervetulleiksi tammikuun loppuun mennessä osoitteeseen kieliverkosto@jyu.fi, teemanumeroon valittujen artikkelien palautuspäivä on 8.4.2022 ja lehti ilmestyy viikolla 18.

2) Kieliverkoston tutkijat ovat syksyn edetessä tehneet Puhutaan kielikoulutuksesta! -podcastia, jonka osat tulevat kuultaviksi alkuvuonna 2022. Tiedotamme tästä vielä erikseen – pysy siis kuulolla!

3) Kari Sajavaara –muistoluento järjestetään perjantaina 22.1.2021 klo 13.00 alkaen. Luennolla kuullaan esitelmä teemaan liittyen ja jaetaan palkinnot hyvästä soveltavan kielentutkimuksen alan väitöskirjasta ja yhteiskunnallisesti merkittävästä toiminnasta kielten alalla. Laitathan päivämäärän jo kalenteriisi!

Joulukuun verkkolehden artikkeleissa tarkastellaan kielten opetusta ja oppimista erilaisista näkökulmista. Kielten opettamista tarkastellaan konekäännösten, kirjoittamisen opetuksen, oppimateriaalien ja kulttuurisen lukutaidon kautta. Oppimista taas käsitellään palautteen saamisen, toimijuuden ja osallisuuden kannalta.

Kaikki erikielisten tekstien kirjoittajat tukeutuvat nykyään konekäännöksiin, esimerkiksi Google Kääntäjään. Niistä on tullut luonnollinen osa kirjoittamisprosessia. Hanna Aronen pureutuu tähän asiaan omassa artikkelissaan ja kertoo siitä, miten opiskelijoita voi tukea näennäisesti

helppokäyttöisten konekääntäjien käytössä. Artikkelin lukija saa hyvät eväät siihen, millaisilla pohdintatehtävillä opiskelijat voi saattaa konekäännösten vastuulliseen käyttöön ja miten he kopioimisen sijaan voisivat hyödyntää niitä oppimisessaan.

Tärkeä osa kielten oppimista on myös rakentavan palautteen saaminen. Toni Mäkipää ja Raili Hildén ovat tutkineet lukiolaisten käsityksiä arvioinnista. Millaista palautetta eri kielten opiskelijat haluavat saada ja millainen arviointi tukee oppimista? Kirjoittajat tarjoavat tulosten perusteella kehittämisehdotuksia opettajankoulutuksen arviointikursseihin. Opiskelijoiden käsityksiä omasta oppimisestaan on tutkinut myös Hillamaria Pirhonen, jonka väitöskirja käsittelee yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden suhtautumista kieli- ja viestintäopintoihin. Hän siteeraa artikkelinsa aluksi Jyväskylän yliopiston kielipolitiikkaa, jossa tavoitteena on edistää dynaamista monikielisyyttä ja hyödyntää osittaistakin kielitaitoa sekä eri tilanteissa käyttää useita läsnäolijoille luontevia kieliä. Pirhosen tutkimustulosten mukaan monet opiskelijat asemoivat vastuun omasta oppimisestaan ulkopuolelleen, jonkun muun (opettajan) tehtäväksi. Yksi keino saada opiskelijat tiedostumaan omasta kielenoppimisestaan ja tulemaan aktiivisiksi toimijoiksi on nostaa opetukseen kielielämäkerrat, joissa opiskelijat purkavat kieliin liittyviä tunteitaan ja käsityksiään. Näihin olisi hyvä palata myös esimerkiksi kandiopintojen lopuksi ja tarkastella syntyneitä eroja. Jyväskylän yliopiston kielipolitiikan noudattaminen niin arkisissa työyhteisön tilanteissa, monipuolisissa kieliopinnoissa kuin opiskelijoiden tiedostumisessa omasta toimijuudestaan kielenoppijaina vaatii vielä todella paljon ponnisteluja.

Henri Satokangas ja Anne Tiermas pujahtavat tutun sloganin ”jokainen opettaja on kielenopettaja” taakse ja ryhtyvät konkreettisten kysymysten kautta tarkastelemaan sitä, mitä toimenpiteitä tarvitaan, että näin todella joskus olisi. He tarjoavat opettajankouluttajille ja täydennyskouluttajille napakan kysymyssarjan, jolla oppimateriaaleissa käytettävän eri tiedonalojen kielen erityislaatuista voidaan lähteä pohtimaan, avaamaan ja ymmärtämään. Tiedonalojen kielen tuntemus auttaa sekä koulun opetuskieltä ensikielenään käyttäviä että sitä vasta opettelevia. Vahva lukusuositus!

Opettaja, opetatko aikuisia tai nuoria aikuisia? Pohditko, mitä tehdä seuraavalla kirjoittamista käsittelevällä oppitunnilla tai kirjoittamisen kurssin tai jakson alussa? Etsitkö uusia toimintatapoja ja ideoita? Lue Mari Hongon, Sari Sulkusen ja Heidi Vaaralan aikuisten kirjoittamista käsittelevä artikkeli ja nappaa sen lopusta linkki kyselyyn (<https://link.webropol.com/s/JYUAIkuistenKirjoittaminen>). Kyselyn avulla löydät runsaasti pohdinnan aiheita vaikkapa ryhmäkeskustelujen pohjaksi, esimerkiksi: Millä laitteella yleensä kirjoitat? Kuinka usein kirjoitat muiden kanssa yhdessä? Miten arvelet kirjoitustarpeiden muuttuvan tulevaisuudessa? Artikkelin kirjoittajat tietysti toivovat, että opiskelijasi vastaavat koko kyselyyn ja näin osallistuvat tutkimusaineiston keräämiseen. Vastaathan itsekkin!

Waqar Ali Shah pureutuu artikkelissaan englannin kielen opetukseen Pakistanissa ja siihen, miten kolonialismin vaikutus näkyy opetuksessa edelleen vahvana. Vastaavasti Suomessa mm. historian ja maantiedon oppikirjoja on tutkinut väitöskirjassaan Pia Mikander (2016), joka toteaa, että vaikka räikeimmät vanhat stereotyyppit ovat jo häviämässä, länsimaisuutta ihannoivia

diskursseja löytyy oppikirjoista yhä. Oltiinpa missä päin maailmaa tahansa, oppimateriaalien tulkitsemisessa kannattaa hyödyntää kriittistä ja kulttuurista monilukutaitoa. Tuuli Lähdesmäen artikkeli esittelee kaikille avoimen kulttuurisen lukutaidon oppimisohjelman, jota on pilotoitu seitsemässä eri maassa. Ohjelma käsittelee tärkeitä teemoja: yhdessä elämistä, sosiaalista vastuuta ja kuulumista. Oppimateriaalit ovat vapaasti saatavilla [hankkeen kotisivuilla \(https://dialls2020.eu/fi/cllp-fi/\)](https://dialls2020.eu/fi/cllp-fi/).

Verkkolehden päättää Minna Intke-Hernandezin sydämellinen teksti, jossa korostuu osallisuuden merkitys kielenoppimisessa. Intke-Hernandezin esimerkit luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuvasta oppimisesta havainnollistavat, millaista on oppia kieltä ympäristössä, joka ei aina ole kovin vastaanottavainen. Artikkelista välittyi meille kaikille tärkeä viesti: kielenoppiminen ei ole vain yksilön, vaan myös yhteisön vastuulla.

Kieliverkoston tutkijat toivottavat lukijoille iloista joulun odotusta!

Heidi Vaarala on Kieliverkoston yliopistotutkija.

Sanna Riuttanen on Kieliverkoston projektitutkija ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen väitöskirjatutkija.

Lähteet

DIALLS (2020). Kulttuurisen lukutaidon oppimisohjelma. <https://dialls2020.eu/fi/cllp-fi/> (<https://dialls2020.eu/fi/cllp-fi/>)

Mikander, P. (2016). *Westerners and others in Finnish school textbooks*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Artikkeliin viittaaminen

Vaarala, H. & Riuttanen, S. (2021). Kielenoppiminen on kaikkien oikeus. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 12(6). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2021/kielenoppiminen-on-kaikkien-oikeus> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2021/kielenoppiminen-on-kaikkien-oikeus>)